

"ימים" — ואפילו לילות!

שמה תאמר: מנין אתה אומר ש"ימים" משמעותם "ימים ואפילו לילות"?

או אינו, ואולי אין כונת הפסוק אלא לומר להיפך — "ימים ולא לילות"?!?

והרי דין הוא, שיש ללמוד ב"בנין אב", שאכן תהא מצות סוכה נוהגת רק בימים ולא בלילות. שהרי:

נאמר כאן בסוכה "ימים", ונאמר בלולב "ימים".

מה להלן, בלולב, ימים ולא לילות, שנאמר "ביום הראשון".

אף כאן, בסוכה, ימים ולא לילות.

תשובתך: או כלך [אולי תפנה ותלך] לדרך זו, המלמדת שמצות סוכה נוהגת גם בלילות:

נאמר כאן בסוכה "שבעת ימים", ונאמר בשיבת אהרן ובניו במקדש בימי המלוואים "שבעת ימים".

מה להלן, בימי המילואים, ישבו אהרן ובניו במקדש שבעת ימים ואפילו לילות — אף כאן, בסוכה, יש לישב בה שבעת ימים, ואפילו לילות.

והראיה שיש לדמות את ישיבת סוכה לימי המילואים ולא לדמות אותה ללולב, כי נראה למי דומה מצות סוכה, האם ללולב או לימי המילואים.

הרי דנין סוכה, שהיא דבר שמצותו נוהגת

במשך כל היום כולו, מימי המילואים, שמצות הישיבה של אהרן ובניו במשכן במשך ימי המילואים היא דבר שמצותו במשך כל היום.

ואל יוכיח לולב לסוכה, היות ולולב הוא דבר שמצותו שעה אחת, בשעת נטילה בלבד, פעם אחת ביום, ואילו סוכה מצותה נמשכת במשך כל היום.

שמה תאמר, הרי מצד שני יש לומר:

או כלך לדרך זו: דנין סוכה שהיא דבר שמצותו נוהג לדורות, מלולב שגם הוא דבר שמצותו לדורות.

ואל יוכיחו שבעת ימי המלוואים, שאין הם נוהגין לדורות!?

תשובתך: תלמוד לומר בלימוד של גזירה שוה בין סוכה ובין שבעת ימי המילואים [ולא בלימוד של "בנין אב"]:

"תשבו תשבו" — לגזירה שוה. מג-ב

נאמר כאן בסוכה "בסוכות תשבו שבעת ימים"

ונאמר במלוואים: [ויקרא ח] "ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה, שבעת ימים".

מה להלן, במילואים, ימים ואפילו לילות.

אף כאן, בסוכה, ימים ואפילו לילות.

שנינו במשנה: ערבה שנוהגת שבעה — כיצד? יום השביעי של ערבה שחל להיות בשבת, נוהגת אז מצות ערבה שבעה ימים, ואפילו בשבת.

והוינן בה: ערבה ביום השביעי של חג שחל

ומשנינן: ערבה — שלוחי בית דין מיייתי לה, מביאים אותה למקדש מערב שבת, לפי שאין היא מצוה לכל אדם אלא לכהנים בלבד, ואין חשש שהכהנים יחללו שבת

אבל לולב — לכל הוא מסור, שהכל מצווים בו, ויש חשש שיבואו לטלטלו ברשות הרבים בשבת.

ופרכינן: אי הכי, שאין לחשוש שהכהנים יוציאו את הערבה לרשות הרבים — כל יומא של חול המועד שחל בשבת [ולא רק היום השביעי], נמי לידחי הערבה לשבת, ומדוע רק אם חל היום השביעי בשבת דוחה הערבה את השבת?!?

ומשנינן: היות ואם נתיר את הערבה בכל יום מימי החג שחל בשבת, לעומת הלולב שאינו דוחה אלא את השבת ביום טוב הראשון — אתי יבואו האנשים לפקפוקי לזלזל במצות לולב, לפי שהוא אינו דוחה שבת אלא רק ביום אחד בלבד, ויאמרו האנשים שאין מצות לולב חשובה.

ופרכינן: ולידחי ערבה ביום טוב ראשון של חג שחל בשבת, שאז אין את החשש שיבואו לזלזל בלולב, שהרי ביום טוב ראשון דוחה גם הלולב את השבת!?

ומשנינן: הרי מה שלא גזרו בערבה שלא ליטלה בשבת ביום השביעי הוא רק כדי לפרסמה שהיא מן התורה. אבל ביום הראשון שחל בשבת לא מוכחא מלתא לפרסם הדבר שהיא מן התורה.

כי אמרי אינשי: לולב הוא דקא דחי.

שיתלו האנשים לומר שלא גזרו על הערבה

בשבת — מאי טעמא דחיא שבת?! מדוע לא גזרו בה חכמים שלא לקיימה מחשש שמא יעבירוה ברשות הרבים!?

והרי מצותה אינה חשובה, היות והיא אינה נוהגת מן התורה בגבולין, ואם כן, הרי היא כמו לולב בשאר ימות החג, שגזרו בו במקדש שלא ליטלו בשבת, היות שאינו נוהג אז בגבולין מן התורה, ואין מצותו חשובה.

אמר תירץ רבי יוחנן: לא גזרו בערבה שלא ליטלה בשבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה במקדש.

כי בכך שלא גזרו בה יהיה לה פרסום שהיא מן התורה, למרות שאינה מפורשת בתורה.

ופרכינן: אי הכי, שכדי לפרסם דבר שאינו מפורש בתורה לא גזרו בו, כדי להודיע שהוא מן התורה.

לולב במקדש בשאר הימים, נמי, כיון שאינו מפורש בתורה, שהרי אפשר לבאר את הכתוב "ושמחתם לפני ה' שבעת ימים" בשמחה גרידא, לידחי שבת, ולא יגזרו בו חכמים, כדי לפרסמו שהוא מן התורה במקדש כל שבעה!?

ומשנינן: לולב תיקנו חכמים שלא ליטלו גזרה משום דרבה, כמבואר לעיל בתחילת הפרק, שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים.

ופרכינן: אי הכי, ערבה נמי נגזור עליה שלא ליטלה בשבת אפילו ביום השביעי, שמא יעבירוה ברשות הרבים.

לאוסרה בטלטול היות שהתירו בו את טילטול הלולב, ולא משום שהערבה היא מן התורה.

ופרכינן: כיון שההיתר של הערבה בשביעי הוא רק כדי לפרסמה שהיא מן התורה, במה עדיף הפרסום ביום השביעי מהפרסום בשאר הימים? ולידחי ערבה לשבת באחד מהנך, משאר ימי החג שחל בשבת!?

ומשנינן: כיון דקא מפקת לה מראשון, היות והוצאנו את מצות הערבה מהיום הראשון כיון שלא יהיה בו פרסום — אוקמה העמדנו את מצות הערבה והפרסום אשביעי, ביום השביעי, שהוא "יום מסוים" [כמו ראשון או אחרון].

ופרכינן: אי הכי, שדוחה הערבה את השבת, ולא גזרו עליה כדי לפרסמה שהיא מן התורה — האידינא, משחרב המקדש, נמי לידחי מצות הערבה בשביעי את השבת. כי גם בימינו היא "מנהג נביאים" בגבולין, ויש לקיימה גם בשבת כדי לפרסם שהיא מן התורה במקדש.

ויביאוו שלוחי בית דין ויחבטו בה, כמו שנהגו במקדש, שהרי לא מצינו בשום מקום שגזרו על נטילת ערבה ביום השביעי.

ומשנינן: אנן — לא ידעינן בקיבועא דירחא. ומספק לא נדחה שבת.

ופרכינן: אינהו, בני ארץ ישראל, דידיעו בקיבועא דירחא שהיה גם אחרי החורבן — לידחי נטילת ערבה ביום השביעי את השבת!?

כי אתא, כאשר הגיע בר הדיא מארץ ישראל

לבבל תירץ ואמר: לעולם לא איקלע, לא אירע שיחול יום השביעי של חג הסוכות בשבת. כיון שאם היה צריך לחול בשבת, היו מעברים בית הדין את חודש אלול שלפניו, כדי שלא יפול יום השביעי של חג הסוכות בשבת, על מנת שיוכלו לקיים בו מצות ערבה.

כי אתא רבין וכל נחותי [אנשי הסיעה שירדו מארץ ישראל לבבל] אמרי אחרת: אמנם אירע שאיקלע יום השביעי בשבת, ולא דחי שבת.

ואלא קשיא, וחוזרת הקושיא: אמאי לא דחי ערבה לשבת!?

אמר רב יוסף: מאן לימא לן דמצות ערבה במקדש היתה בנטילה, עד שנרצה לומר שנטילת ערבה עתה, שהיא זכר למקדש, תדחה שבת לפרסם את מצות ערבה שהיא מן התורה במקדש?

דלמא בזקיפה ליד המזבח היתה מצותה, ואילו לנו אין עתה מצוה שכזאת כי אין לנו מזבח!

איתיביה אביי לרב יוסף ממשנתנו ששנינו בה: לולב וערבה ששה ושבעה.

ומדייק אביי: מאי לאו, הרי פשטות לשון משנתנו מורה, שמצות הערבה היא כמצות לולב.

מה לולב בנטילה — אף ערבה בנטילה, ולא בזקיפה סביב המזבח. ותחזור הקושיה מדוע אין נוהגים בה עתה בני ארץ ישראל גם בשבת.

רב שמואל בר נתן אמר רבי הנינא: בערבה היו מקיפים אותו.

וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: בערבה.

אמר ליה רבא לרב יצחק, בריה דרבה בר בר חנה: בר אוריאל! תא בוא ואימא לך ואומר לך מלתא מעליתא דברי תורה משובחים דהוה אמר אבוך שאמר אביך:

הא דתנן לקמן [מה א]: "כל היום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים".

הכי אמר אבוך משמיה דרבי אלעזר: כלולב היו מקיפים.

איתיביה מברייטא בתוספתא [פרק ג]:

לולב דוחה את השבת במקדש בתחלתו, כאשר חל יום טוב ראשון בשבת. וערבה דוחה את השבת במקדש בסופו, כאשר חל היום השביעי בשבת.

פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת. והביאו מרביות ענפים של ערבה מערב שבת, והניחום בעזרה. והכירו בהן בייתוסין הצדוקים שאינם מודים במצות הערבה היות והיא אינה מפורשת בתורה, ונטלום לערבות וכבשום וטמנום תחת אבנים שהם מוקצה, כדי שלא יוכלו הפרושים לטלטלם בשבת ולקיים בהן מצות ערבה.

למחר הכירו בהן, בערבות שתחת האבנים, עמי הארץ [שלא היו בקיאים בדיני מוקצה אך החזיקו עם הפרושים], ושמתום מתחת האבנים. והביאום הכהנים לערבות, וקפום בצירי המזבח.

ומתרץ רב יוסף לאביו בלשון תמיהה: מידי אריא! האם מוכרח הדבר שכך מורה לשון המשנה!?

והרי לשון המשנה אינו מחייב לדמות מצות ערבה לנטילת לולב. אלא אפשר לומר:

הא לולב — כדאיתיה בנטילה.

והא ערבה — כדאיתיה בזקיפה.

עוד איתיביה אביו לרב יוסף מהמשנה [בדף מה א]: בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואותו היום שבע פעמים.

ומדייק אביו: מאי לאו — היו מקיפים הכהנים את המזבח בהליכתם סביבו בערבה בידיהם.

ומוכח שמצותה במקדש בנטילה ולא בזקיפה.

ומתרץ רב יוסף: לא בערבה היו מקיפים, אלא היו מקיפים את המזבח בהליכה כלולב שבידיהם. ואילו את הערבה הם היו זוקפים תחילה, ולכן אין אנו נוהגים בה זכר למקדש לפי שאין לנו אפשרות לקיים זכר זה.

ופרכינן: והא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: בערבה היו מקיפין! וכיצד אתה אומר שהקיפו כלולב!?

אמר ליה רב יוסף לאביו: הוא, רבה בר רבויא אכן אמר לך שבערבה היו מקיפים, ואילו אנא [רב יוסף] אמינא: כלולב היו מקיפים לאחר זקיפת הערבה.

אתמר: רבי אלעזר אומר: כלולב היו מקיפים את המזבח.

ומבארת הברייתא למה הטמינום הבייתוסים מתחת לאבנים: **לפי שאין ביותוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת.**

ומדייקת הגמרא מלשון הברייתא בסופה, הנוקטת "חיבוט ערבה".

אלמא מצות ערבה **בנטילה היא**, שהיו הכהנים נוטלים את הערבה בידיהם, ומנענעים אותה [והיינו "חיבוט"], ומקיפים בה את המזבח על ידי הילוך ברגליהם, ורק לאחר מכן זוקפים אותה ליד המזבח.

ומסקינן: **אכן תיובתא** היא מברייתא זו.

ופרכינן: **ואלא** מעתה **לידחי** את השבת. כיון שהוכחנו שמצותה היא בנטילה, יש לנו לעשות עתה זכר למקדש וליטלה בשבת שחל בו שביעי של ערבה!?

ומשנינן: **כיון דאנן** בגולה, שאינם בקיאים בעיבור החודש, **לא דחינן** שבת לקיום מצות ערבה — **אינדהו**, בני ארץ ישראל, **נמי לא** דחו. שהשוו חכמים את הנהגותיהם של כל ישראל, כדי שלא תראה תורתנו כשתי תורות.

ופרכינן: וכי השוו חכמים את הנהגותיהם של ישראל?

והא יום טוב הראשון, דלדידן בני בבל **לא** דחי מצות לולב את השבת, ואילו לדידהו לבני ארץ ישראל דחי!?

א-תמ ומשנינן: **אמרי**, כך תירצו בבית המדרש: אכן לדידהו של בני ארץ ישראל **נמי לא** דחי לולב ביום טוב ראשון את השבת, כדי לא לחלק בין בני הגולה לבני ארץ ישראל.

ואלא קשיא הני תרתי ברייתות, שכדי שלא

תהיה סתירה ביניהן, העמדנו אותן שבאו ללמד שבארץ ישראל אחר החורבן היתה מצות לולב דוחה את השבת:

דתנא חדא: כל העם מוליכים מערב שבת את לולביהם להר הבית.

ותניא אידך: כל העם מוליכים את לולביהם לבית הכנסת.

ומתרצינן לעיל את סתירת הברייתות: **כאן** — **בזמן שבית המקדש קיים**, מוליכין למקדש, **כאן** — **בזמן שאין בית המקדש קיים**.

וכיון שעתה אמרנו, שלאחר שנחרב בית המקדש, גם בארץ ישראל לא דוחה נטילת לולב את השבת, ואין נוטלים את לולביהם לבית הכנסת, חוזרת הסתירה בין הברייתות.

ומשנינן: **לא** כך יש לתרץ את סתירת הברייתות.

אלא **אידי ואידי**, בשתיהן מדובר **בזמן שבית המקדש קיים**.

ולא קשיא הסתירה שביניהן.

כאן — **במקדש**, היו מוליכין לולביהן מערב שבת להר הבית.

כאן — **בגבולין**, היו מוליכין לולביהן מערב שבת לבית הכנסת.

אבל משחרב המקדש, שוב אין מצות לולב דוחה שבת בגבולין אפילו בארץ ישראל, כדי שלא לחלק בין יושבי הארץ ליושבי הגולה.

אמר שאל ליה אביי לרבא: מאי שנא לולב,